

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Sosiaalihuollon palvelurakenteen kehittäminen on kannatettavaa, mutta esityksessä on merkittäviä puutteita erityisesti pitkäkestoista ja monialaista tukea tarvitsevien asiakkaiden näkökulmasta. Nykymuotoisen kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen lakkauttaminen ilman riittävän selkeästi määriteltyjä ja resursoituja korvaavia palveluja vaarantaa tuen jatkuvuuden sekä asiakkaiden yksilölliset etenemispolut. Erityisen tärkeää on varmistaa, ettei uudistus synnytä palvelujärjestelmään aukkoja henkilöille, jotka tarvitsevat pitkäjänteistä, vaiheittaista ja rinnalla kulkevaa tukea.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esitys vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin vain osittain, sillä se ei riittävästi huomioi pitkäkestoista ja monialaista tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeita. Nykyisen kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen päättymisen ilman selkeästi määriteltyä korvaavaa palvelua vaarantaa tuen jatkuvuuden ja oikea-aikaisuuden. Lisäksi on riski, että palvelujen alueellinen eriytyminen syvenee, mikä heikentää asiakkaiden yhdenvertaista asemaa.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa sosiaalihuollon vaikuttavuutta, mutta samalla asiakassuunnitelmien laatimisen, kirjaamisen ja omatyöntekijöiden käytön vähentäminen heikentää vaikuttavuuden seurannan keskeisiä edellytyksiä. Asiakkaan tavoitteiden toteutumisen arviointi vaikeutuu, kun tavoitteellinen työskentely ja sen dokumentointi vähenevät. Lisäksi muutokset aiheuttaisivat tietojärjestelmäkustannuksia, ja henkilöstö- sekä säästöpainet voivat vähentää mahdollisuuksia kehittää vaikuttavuuden arviointia käytännössä.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Monella työelämän ulkopuolella olevalla on terveysongelmia, jotka hankaloittavat työelämään osallistumista. Tällä hetkellä näihin toimintakyvyn ja osallisuuden tuen tarpeisiin vastataan monin paikoin vaillinaisesti, vaikka laadukkailla palveluilla olisi mahdollista nopeuttaa ja tukea työelämään siirtymistä ja palaamista. Erityisesti sosiaalisella kuntoutuksella ja kuntouttavalla työtoiminnalla on

monia rajapintoja, mikä tukee palveluiden yhdistämistä. Vaarana kuitenkin on, että palveluiden yhdistäminen jättää huomioimatta asiakkaiden erilaiset tarpeet toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistamiseksi. Sosiaalipalveluilla on merkittävä rooli palveluohjauksessa ja kuntoutuspolkujen rakentamisessa, mikä tulisi huomioida myös uusissa palveluissa. Sosiaalista kuntoutusta on edelleen tarpeen vahvistaa osana monialaista kuntoutusta.

Sosiaalista kuntoutusta ja kuntouttavaa työtoimintaa on myös kehitetty aktiivisesti. On tärkeää, että tämä kehitystyö huomioidaan uusien palvelumuotojen kehittämisessä. Tarvetta olisikin tarkentaa toimintakykyä ja osallisuutta tukevien palveluiden palveluvalikoimaa erilaisilla kohderyhmillä, jotta ihmisillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet saada palveluita oikea-aikaisesti. Lakiesityksessä puhutaan työikäisistä laajana joukkona, vaikka työllistymisen ja osallisuuden haasteet ovat hyvin erilaisia etenkin työuran alku- ja loppupäässä. Lakiesityksessä ei myöskään huomioida palveluiden merkitystä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä, vaikka sosiaalista kuntoutusta aiemmin perusteltiin nimenomaan tällä ryhmällä.

Kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen ilman riittävän konkretisoitua korvaavaa palvelua sisältää merkittäviä riskejä erityisesti heikoimmassa asemassa oleville. Kuntouttavalla työtoiminnalla on ollut merkittävä rooli pitkäaikaistyöttömien toimintakyvyn, osallisuuden ja arjen hallinnan tukemisessa. Sen yhteydessä on kehitetty toimivia ja vaikuttavia toimintamalleja, joita tulisi hyödyntää, vahvistaa ja integroida osaksi uuden palvelurakenteen työkyvyn tuen palveluja.

Uusi palvelu on määrärahasidonnainen, kun taas nykyiseen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla on tietyn edellytyksin subjektiivinen oikeus palveluun. Riskinä on, että hyvinvointialueiden rahoituksen vähentyessä ja uudistuksella tavoiteltavien säästöjen myötä palvelujen saatavuus ja laajuus voivat heikentyä, erityisesti silloin, kun kyse on määrärahasidonnaisesta palvelusta.

Uuden työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelun sisältö, kohderyhmärajaukset ja suhde muihin palveluihin jäävät osin epäselviksi ja siirtymä nykyisestä kuntouttavasta työtoiminnasta uuteen malliin on kuvattu puutteellisesti. Sääntelyn keventäminen ilman valtakunnallisia vähimmäiskriteerejä lisää riskiä alueellisesta eriytymisestä ja yhdenvertaisuuden heikkenemisestä.

Velvoittavuudesta luopuminen voi heikentää osallistumista niiden henkilöiden osalta, joilla on eniten tuen tarvetta, mikä voi tarkoittaa palvelutarpeen siirtymistä muihin, raskaampiin palveluihin. Lisäksi esityksen mukaan uudesta palvelusta ei maksettaisi kulukorvausta. Monille pienituloisille työttömille kulukorvaus on tärkeä osa toimeentuloa, joten sen poistuminen voi heikentää palveluun osallistumisen edellytyksiä sekä vähentää osallistumismotivaatiota.

Uudistuksen onnistuminen edellyttää selkeää roolitusta, toimivia yhteistyörakenteita sekä pitkäjänteistä ja ennakoitavaa rahoitusta. Erityisen tärkeää on turvata palvelujen jatkuvuus siirtymävaiheessa sekä varmistaa, että pitkään työttömänä olleet ja osatyökykyiset henkilöt eivät jää

palvelujen ulkopuolelle. Ilman riittävää yhteistyötä ja koordinaatiota on vaarana, että palvelukokonaisuus pirstaloituu ja asiakkaiden palvelupolut katkeavat.

Erityisesti on varmistettava palvelun riittävä konkretisointi, valtakunnalliset vähimmäiskriteerit, hallittu siirtymävaihe sekä vaikuttavuuden ja yhdenvertaisuuden systemaattinen seuranta, jotta heikoimmassa asemassa olevien asema ei heikkene ja uudistukselle asetetut tavoitteet voivat toteutua

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kuntouttavan työtoiminnan lakkauttamisen taloudelliset vaikutusarviot perustuvat osin oletuksiin, ja useita keskeisiä vaikutuksia on arvioitu puutteellisesti. Siirtymävaiheen kustannuksia, palvelukatkosten riskiä sekä niiden vaikutuksia pitkään työttömänä olleiden ja osatyökykyisten palvelutarpeisiin ja siitä syntyviin pidemmän aikavälin kustannuksiin ei ole tarkasteltu riittävän perusteellisesti.

Myös esityksen keskeisenä tavoitteena oleviin säästöihin liittyy olennaista epävarmuutta. Säästöjen arvioidaan syntyvän osittain asiakasmäärien vähenemisestä, mikä ei ole vaikutuksiltaan neutraalia, vaan voi heikentää palvelujen saatavuutta ja kohdistua erityisesti tukea eniten tarvitseviin henkilöihin. Tästä seuraa riski, että tavoitellut säästöt siirtävät kustannuksia myöhempään ja raskaampiin palveluihin, jolloin kokonaisvaikutukset julkiseen talouteen jäävät arvioitua heikommiksi tai kumoutuvat.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden palveluiden uudistuessa on tarvetta aktiivisesti seurata palveluiden toteutumista eri ryhmillä sekä niiden vaikutuksia toimintakykyyn ja osallisuuteen. Tähän tarvitaan sekä aiempaa parempaa tilastointia että tutkimustietoa.

Lakiesityksen vaikutusten arvioinnissa ei huomioida olleenkaan nuorten ikäryhmää, vaikka nuorten toimintakyvyn ja osallisuuden varmistaminen on olennaista onnistuneiden työmarkkinasiirtymien näkökulmasta. Lisäksi on tarvetta arvioida lakiesityksen vaikutuksia kuntoutusjärjestelmän toimivuuteen.

Kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen ja sen tilalle tulevien palvelujen sääntelyn keventäminen ilman valtakunnallisia vähimmäiskriteerejä lisää riskiä alueellisesta eriytymisestä ja yhdenvertaisuuden heikkenemisestä. Lisäksi vaikutusarviot perustuvat osin oletuksiin, eikä palvelukatkosten riskiä tai vaikutuksia pitkään työttömänä olleisiin ja osatyökykyisiin ole arvioitu riittävästi.

On tärkeä myös varmistaa vaikuttavuuden ja yhdenvertaisuuden systemaattinen seuranta, jotta heikoimmassa asemassa olevien asema ei heikkene ja uudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutus varmistetaan.

Shemeikka Riikka

Kuntoutussäätiö - Riikka Shemeikka, Ira Vahtero, Johanna Korkeamäki